

УДК 338.246.027:008(477)

Цитування:

Сисова Ю. В. Бібліотечний фандрайзинг під час війни: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 30–34.

Sysova Y. (2022). Library Fundraising during the War: Current Problems and Ways to Solve Them. *Library Science. Record Studies. Informology*, 3, 30–34 [in Ukrainian].

Сисова Юлія Василівна,

аспірантка Київського національного університету культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-2756-6912>
yulia.sysova@gmail.com

БІБЛІОТЕЧНИЙ ФАНДРАЙЗИНГ ПІД ЧАС ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Мета роботи. Сучасне становище української бібліотечної справи значно загострилося внаслідок російської воєнної агресії, яка завдала величезних людських, економічних, культурних втрат Україні. Основна ціль роботи полягає в аналізі пошуків та застосування актуальних можливостей бібліотечного фандрайзингу під час воєнних дій на території України. Завдання дослідження – висвітлити конкретні приклади діяльності благодійних інституцій з українськими бібліотеками. **Методологія** написання статті зводиться до використання загальнонаукових методів дослідження: аналізу, синтезу, дедукції та індукції. Також за допомогою аксіологічного методу простежено зміну парадигм у сприйнятті сучасних бібліотек. **Наукова новизна** дослідження полягає у визначенні та підборі способів реалізації маловивченої проблематики особливостей роботи фандрайзингу в бібліотечній справі під час бойових дій та воєнного стану. Результати статті будуть корисні для визначення основних напрямів роботи для майбутнього відбудовування інфраструктури України. Зокрема, докладно розглянуто проблеми функціонування бібліотек в умовах війни, наведено аналіз дискусійних питань, які обговорювали на круглих столах. Особливу увагу звернено на дослідження діяльності благодійного фонду «Бібліотечна країна» та інших актуальних проєктів, участь у яких брали іноземні партнери. **Висновки.** Встановлено ефективність інструментів фандрайзингу для роботи бібліотек, надання допомоги бібліотекарям та колекціям, які постраждали від повномасштабної агресії росії. Зокрема, це здійснено на прикладі активної консультативної, юридичної та матеріальної допомоги Благодійного фонду «Бібліотечна країна». Аналіз роботи окресленої організації продемонстрував дієву підтримку бібліотечної галузі на тлі ворожої агресії, зокрема можливі перспективи її наступного розвитку. Очевидно, що надалі зростатиме кооперація із закордонними організаціями, які дають змогу придбати додаткове обладнання для бібліотек, що внаслідок воєнних дій змінили свою традиційну роль і стали потужними центрами комунікації, соціальної підтримки, зокрема й для внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО).

Ключові слова: бібліотечний фандрайзинг, російсько-українська війна, бібліотеки, благодійність.

Sysova Yuliia,

Graduate Student, Department of Computer Science,
Kyiv National University of Culture and Arts

LIBRARY FUNDRAISING DURING THE WAR: CURRENT PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM

The goal of the work. The current situation of the Ukrainian library business has worsened significantly as a result of the Russian military aggression, which caused huge human, economic, and cultural losses to Ukraine. The main goal is to analyse the search and use of current possibilities of library fundraising during military operations on the territory of Ukraine. **The methodology** of writing the article lies in the use of general scientific methods of research: analysis, synthesis, deduction, and induction. In addition, with the help of the axiological method, the change of paradigms in the perception of modern libraries has been traced. **Scientific novelty** is in determination and selection of ways to implement the little-studied issues of the peculiarities of fundraising work in library affairs during hostilities and martial law. The results of the article will be useful

for determining the main directions of work for the future reconstruction of Ukraine's infrastructure. In particular, the problems of the functioning of libraries in wartime conditions are considered in detail, and an analysis of the debatable issues that have been discussed at the round tables is given. Special attention is paid to the study of the activities of the "Library Country" charity fund and other relevant projects in which foreign partners have taken part. **Conclusions.** The effectiveness of franchising tools for the operation of libraries, providing assistance to librarians and collections affected by the full-scale aggression of Russia has been established. In particular, this was done on the example of the active advisory, legal, and material assistance of the "Library Country" Charitable Foundation. The analysis of the work of this organisation demonstrated the effective support of the library industry against the background of enemy aggression, in particular the possible prospects for its further development. It is obvious that cooperation with foreign organisations will grow in the future, which make it possible to purchase additional equipment for libraries that, as a result of military operations, have changed their traditional role and become powerful centres of communication, social support, and support for IDPs.

Keywords: library fundraising, Russian-Ukrainian war, libraries, charity.

Актуальність теми дослідження. Інтелектуальний простір України залишається важливим середовищем для подальшого розвитку людських ресурсів. Можливості для повноцінної реалізації потенціалу забезпечували, зокрема, і бібліотеки як важливі осередки культурних, наукових, архівних студій, майданчиків для організації презентацій, дискусій, круглих столів та публічних обговорень. Розвиток соціальної ролі та звичних функцій бібліотек грубо перервався внаслідок російської агресії в лютому 2022 р. Повномасштабне вторгнення військ кремлівського режиму (наряду з матеріальними руйнуваннями та втратами) призвело до дисбалансу всього культурного життя українців, що позначилося також на становищі бібліотек. Військові витрати на функціонування Збройних Сил України (далі – ЗСУ) й інші оборонні проекти зростатимуть. З цієї причини функціонування книгозбірень, на утримання яких з держбюджету і без того не надто щедро виділяли кошти, опинилося під загрозою повного скорочення, що актуалізувало проблему подальшого фізичного існування бібліотек як громадських чи наукових установ. Україна володіє високим рівнем інтелектуального розвитку, проте належить до країн, у яких існує велика різниця між можливостями та здатністю цими можливостями повноцінно скористатися, перетворивши їх у готову продукцію. Отож з огляду на скрутне економічне становище держави пошук додаткових джерел фінансування для продовження якісного функціонування та розвитку бібліотек стає надзвичайно актуальним завданням для дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Ґрунтовно вивчати явище фандрайзингу в Європі почали із середини ХХ ст. У кінці ХХ ст. з'явилися фундаментальні праці, які нині становлять важливу джерельну базу дослідження фандрайзингу. Зокрема,

Л. Классен [5] охарактеризувала розвиток бібліотек в означений час, дослідила тогочасне явище фандрайзингу в американських університетських бібліотеках (Університет Бостона, Університет Маямі, Державний університет Колорадо, Університет Мічигану тощо). Окремо Л. Классен проаналізувала різноманітні благодійні кампанії в Нью-Йоркській державній бібліотеці [5].

Сучасні дослідження спрямовані на виокремлення основних шляхів і стратегій просування бібліотечного фандрайзингу. Дослідниці К. Ділворц та Л. Хензл [6] визначили феномен «бібліотечної культури», яка є значно масштабнішою, ніж здається. Вони вказали ключові способи просування іміджу бібліотеки, окреслили основні можливості для залучення коштів. Г. Дженнінгс і Дж. Гарчинський [7] у своєму монографічному дослідженні охарактеризували розвиток фандрайзингу у світі, окреслили потенційні перспективи для розвитку бібліотек.

З українських дослідників виокремимо роботу І. Ахновської та О. Левченка [1], які окреслили краудфандинг у сфері бізнесу. Х. Меренюк [2] дослідила особливості організації студентських наукових конференцій на базі Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені І. Франка. Тож серед українських дослідників тематика лишається актуальною для вивчення, оскільки на тлі воєнних дій аналіз інструментів відновлення бібліотечної діяльності майже не здійснювали.

Метою статті є аналіз пошуку та застосування актуальних можливостей бібліотечного фандрайзингу під час війни в Україні. Завданнями дослідження є висвітлити конкретні приклади діяльності благодійних інституцій з українськими бібліотеками, проблему їх співпраці з українськими бібліотеками під час воєнних дій та потенційну реалізацію спільних проєктів у майбутньому.

Виклад основного матеріалу. Фандрайзингом називають залучення коштів (або інших не грошових ресурсів), які можна використати для виконання певних завдань чи проєктів, а також для підтримки роботи чи існування організації загалом [5, 26; 8, 74–75]. З огляду на кризу в українському фінансовому господарстві, що спричинена російською агресією, цей спосіб фінансування та допомоги бібліотечній справі в Україні слід вважати цілком виправданим [1, 79]. Тим більше, що на конкретних прикладах можна дізнатися про меценатську роботу благодійників та програми, які вони пропонують.

Для обговорення подальшого розвитку бібліотечної галузі, актуальних викликів сучасності та пошуку відповідної реакції неодноразово були організовані спеціальні круглі столи та конференції [2]. Учасники аналізували проблемні питання, пропонуючи ймовірні шляхи подолання кризових явищ. Зокрема, на таких форумах неодноразово обговорювали проблематику фандрайзингу та його використання в бібліотечній справі [6, 15]. Відзначимо, що диспутанти оперували різними відомостями та висували подекуди протилежні версії, проте свобода обговорення давала можливість запропонувати свою візію. Характерною рисою таких заходів стало залучення благодійних організацій, які брали на себе організаційні витрати [7].

Наприклад, Благодійний фонд «Бібліотечна країна» став організатором бібліотечного симпозиуму, головним предметом обговорення на якому стала допомога, яку слід надавати постраждалим від російської агресії бібліотекарям і бібліотекам [4]. Майданчик став платформою для висловлення різних думок стосовно майбутнього галузі. Зокрема, обговорювали питання обмеженого фінансування, яке тривалий час не давало можливості закуповувати новинки книжкової індустрії та необхідну техніку. Війна значно посилила додаткові труднощі: відсутність у державному бюджеті коштів не тільки на закупівлю нового, а й навіть на утримання старого фонду; нестача книжок українського виробництва на складах, оскільки чимало видавництва на теперішній момент позбавлені можливості друкувати нові книжки [4].

На вказаному круглому столі звучали думки стосовно потреби звернутися до Національної ради, створеної при Президентові України, яка нині працює над укладанням та реалізацією Національної програми відновлення України. Ключовий меседж – це підтримка бібліотек. До того ж, існує потреба в майбутньому приєднатися до президентських проєктів, у яких ідеться про

організацію централізованого збору коштів для роботи ЗСУ, відновлення знищеної інфраструктури, медичного обладнання тощо. Важливим етапом мало би стати відновлення об'єктів культури та постраждалих бібліотек [4]. Ця ініціатива матиме шанси на успіх, адже чимало меценатів, волонтерів та благодійних організацій готові переказувати кошти для втілення громадських ініціатив та відновлення знищеного російськими загарбниками.

Також Благодійний фонд «Бібліотечна країна» разом з Українською бібліотечною асоціацією започаткували роботу Фонду допомоги українським бібліотекарям, який має на меті забезпечити діяльність бібліотек у воєнний час та сприяти їх відновленню. Так, за підрахунками спеціалістів приблизно з 15 тис. публічних книгозбірень принаймні кількадесят зазнали відчутних руйнувань або знищені повністю. Чимало зібрань постраждали від рук російських окупантів, які знищували українські книжки. На межі виживання в окупованих та понижених війною регіонах опинилися бібліотекарі, які змушені були евакуюватися із вражених війною регіонів України. При цьому галузь не стала пасивним спостерігачем під час здійснення терору. Чимало бібліотек змінили вектор своєї роботи, перетворившись на центри надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам, гуманітарні та волонтерські центри, які активно допомагають постраждалим та ЗСУ. Фонд допомоги українським бібліотекарям сформував окремий рахунок для підтримки фахівців, які опинилися в скрутних умовах.

Іншою ініціативою Благодійного фонду «Бібліотечна країна» (підтриманого разом із програмою Black Sea Trust German Marshall Fund) став проєкт «Lib: продовження» [4]. Ця ініціатива має на меті забезпечити підтримку бібліотечної справи в Україні із наголосом на тих бібліотеках, які є важливими для культурно-наукового життя країни й довели своє значення в надзвичайно складних умовах. Ініціатива спрямована на керівників бібліотечних закладів, які опинилися в евакуації, проте продовжили роботу установ, переформатувавши їхню діяльність відповідно до нових потреб суспільства воєнного часу. Відновлення роботи бібліотек, переміщення фондів із тимчасово окупованих територій мало також психологічний ефект – демонструвало мотивацію працівників жити та працювати в Україні.

Проєкт «Lib: продовження», як вважають його фундатори, надаватиме допомогу, подібно до віддалених координаційних центрів, що є запровадженням європейського досвіду [7, 85].

Його реалізація була розподілена на декілька етапів. Зокрема, на початковому учасники отримали одноразову грантову поміч, що мала на меті забезпечити необхідні побутові умови для потреб життєдіяльності та нормального професійного розвитку. Відповідно до подальшої програмної підтримки відбудеться поступова відновлювальна професійна реабілітація, за якої тимчасово переміщені бібліотечні працівники матимуть змогу пройти навчання, обміняти досвідом, підвищити рівень володіння сучасними цифровими технологіями, зокрема й у напрямі фандрайзингової діяльності [4]. До активної участі в роботі програми були запрошені бібліотекарі з усіх постраждалих від війни українських регіонів.

Додатково відзначимо, що бібліотечні установи беруть активну участь у допомозі внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Наприклад, громадське об'єднання «Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації» об'єднало свої зусилля з німецькими спеціалістами Ernst von Siemens Kulturstiftung (Культурний фонд Ернста фон Сіменса) і розпочало реалізацію проєкту «Бібліотекарі України та Німеччини – разом до Перемоги» [3]. Виконання цієї програми має забезпечити пів сотні публічних бібліотек Рівненщини комп'ютерною технікою, яку використовують для надання відповідних послуг внутрішньо переміщеним особам (ВПО), які опинилися на території Рівненської області внаслідок бойових дій. Загалом допомога ВПО стала наріжним каменем для реалізації вказаного проєкту.

Укладачі програми неодноразово вказували, що за умов воєнного стану робота бібліотек зазнала кардинальних змін. Бібліотекарі перетворилися на активних учасників суспільного та культурного життя своїх громад, стали надійною опорою для місцевої влади, здійснюють інформаційний спротив агресії, працюють, щоби допомогти ЗСУ, надати поміч через волонтерів для ВПО, постраждалим містянам, родинам мобілізованих. Як зазначено раніше, ВПО перебувають у центрі головної уваги, оскільки бібліотеки стали для них під час евакуації центрами отримання соціальної інформації, притулком, середовищем для здобуття дистанційної освіти чи пошуку віддаленої роботи, отримання адміністративних послуг тощо [3]. Частково бібліотеки виконують роль довідкових бюро стосовно інфраструктури населених пунктів, працюють як соціальні заклади та медичні центри, є осередками надання волонтерської

допомоги тощо.

Бібліотеки виконують функцію цифрових хабів, поширюють офіційні повідомлення органів української влади, надають доступ до інтернету, забезпечують окремі місця для виконання дистанційної роботи ВПО, дають можливість проходити онлайн-навчання для здобувачів вищої освіти тощо.

Розташування бібліотек з безкоштовним доступом до Wi-Fi було відоме фрилансерам. Однак на шляху виконання цієї місії виникли чималі труднощі із матеріальним забезпеченням. Не всі бібліотечні установи виявилися готовими для надання допомоги ВПО через нестачу техніки, обладнання, відповідних навичок роботи бібліотечного персоналу. У зв'язку із цим Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації скерувало свої зусилля на реалізацію спільного проєкту з німецькими меценатами. Окрім уже згадуваної техніки, запропоновано навчання бібліотечних працівників із територіальних громад Рівненщини [3]. Зокрема, підготовлено «цифрових» тренерів із числа бібліотечних працівників. Вони організують додаткові тренінги для ВПО та представників місцевої громади, які постраждали від військових дій.

Наукова новизна статті полягає у визначенні та підборі способів реалізації маловивченої проблематики особливостей роботи фандрайзингу в бібліотечній справі під час бойових дій та воєнного стану. Результати роботи будуть корисні для визначення основних напрямів роботи в майбутньому відбудовуванні інфраструктури України.

Висновки. Отже, фандрайзинг є вдалим рішенням для пошуку додаткового фінансування бібліотек, які постраждали від російської агресії. Актуальним є продовження реалізації започаткованих проєктів та розробка нових як на державному, так і місцевому рівнях. Зокрема, активну консультативну, юридичну та матеріальну допомогу надав Благодійний фонд «Бібліотечна країна». Приклад роботи цієї організації демонструє поєднання як підтримки бібліотечної справи на тлі ворожої агресії, так і можливі перспективи щодо подальшого розвитку. Відзначимо також важливість кооперації із закордонними організаціями, що дають змогу придбати додаткове обладнання для бібліотек, які внаслідок воєнних дій змінили свою традиційну роль і стали потужними центрами комунікації, соціальної підтримки та допомоги ВПО. Надалі підтримка благодійників зростатиме, а механізми її реалізації заслуговуватимуть подальшого наукового аналізу.

Список використаних джерел

1. Ахновська І. О., Левченко О. В. Розвиток краудфандингу для фінансування малого бізнесу в умовах інформаційної економіки. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 16. С. 76–82.
2. Меренюк Х. «Феномен Європи» як відповідь на карантинні виклики в ЛНУ ім. І. Франка. *Соборність України: студентський погляд на історичні та актуальні проблеми*. Київ, 2021. С. 1–4.
3. Проєкт Рівненського обласного відділення «Бібліотекарі України та Німеччини – разом до Перемоги». URL: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5032-proiekt-rivnenskooho-oblasnoho-viddilennia-bibliotekari-ukrainy-ta-nimechchynu-razom-do-peremohy> (дата звернення: 09.09.2022).
4. Розпочався проєкт з підтримки бібліотек України від благодійного фонду. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15191> (дата звернення: 09.09.2022).
5. Claassen L. Library development and fundraising. Washington, DC : Association of Research Libraries, Office of Management Services, 1993. 135 p.
6. Dilworth K., Henzl L. S. Libraryculture. *Successful fundraising for the academic library*. 2017. Pp. 13–21.
7. Jennings G., Garczynski J. Academic library fundraising. New York : Rowman & Littlefield Publishers, Incorporated, 2020. 112 p.
8. Shelke V., Khakhkhar S., Jani Y. Fundraisingthrough Blockchain. *International Journalof Computer Engineeringin Research Trends*. 2022. Vol. 9, no. 4. Pp. 73–78.

References

1. Akhnovskaya, I. O., Levchenko, O. V. (2021). Development of crowdfunding for small business financing in the information economy. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, 16, 76–82 [in Ukrainian].
2. Mereniuk, K. (2021). "The Phenomenon of Europe" as a response to quarantine challenges at LNU named after I. Franko. *Sobornist Ukrainy: studentskyi pohliad na istorychni ta aktualni problemy*, 1–4 [in Ukrainian].
3. The project of the Rivne regional branch "Librarians of Ukraine and Germany – together to Victory". (2022, January 1). Retrieved from: <https://ula.org.ua/novyny-ta-podii/novyny/5032-proiekt-rivnenskooho-oblasnoho-viddilennia-bibliotekari-ukrainy-ta-nimechchynu-razom-do-peremohy> [in Ukrainian].
4. The project to support the libraries of Ukraine from the charitable foundation has begun. (2022, July 8). Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/news/15191> [in Ukrainian].
5. Claassen, L. (1993). Library development and fundraising. Association of Research Libraries, Office of Management Services [in English].
6. Dilworth, K., Henzl, L. S. (2017). Library culture. *Successful fundraising for the academic library*, 13–21 [in English].
7. Jennings, G., & Garczynski, J. (2020). Academic library fundraising. Rowman & Littlefield Publishers, Incorporated [in English].
8. Shelke, V., Khakhkhar, S., Jani, Y. (2022). Fundraising through Blockchain. *International Journal of Computer Engineering in Research Trends*, 9(4), 73–78 [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.10.2022
Отримано після доопрацювання 04.11.2022
Прийнято до друку 14.11.2022